

Світлана Олександрівна КУШНІР

кандидат економічних наук,
доцент,
кафедра фінансів, банківської справи та страхування,
Запорізький національний університет
E-mail: SvetlanaAK@ukr.net

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНВЕСТУВАННЯ В ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Кушнір, С. О. Стан та перспективи інвестування в підвищення якості сільськогосподарської продукції [Текст] / Світлана Олександрівна Кушнір // Український журнал прикладної економіки. – 2016. – Том 1. – № 5. – С. 48-59. – ISSN 2415-8453.

Анотація

Стаття має за мету дослідити сучасний стан інвестування в підвищення якості сільськогосподарської продукції, основні тенденції розвитку інвестиційної діяльності в аграрному секторі, а також проблеми та перспективи інвестування в покращення якості продукції сільського господарства.

Проаналізовано частку та динаміку капітальних інвестицій в сільському господарстві в зіставленні з іншими галузями народного господарства. Зосереджено увагу на взаємозв'язку між розміром капітальних інвестицій та об'ємами експорту продукції. Висвітлено проблеми та причини мінімальних капіталовкладень у підвищення якості сільськогосподарської продукції. Виявлено безпосередній зв'язок інвестицій у сільське господарство з екологізацією виробничих процесів, підвищення якості, наслідком чого і є розвиток сільського господарства України. Підтверджено, що сільське господарство є найбільш динамічним та ефективним сектором економіки України, що визначає його інвестиційну привабливість для закордонних партнерів, ефективне реформування якого може відбуватися на основі активізації інвестиційної діяльності та зростання обсягів інвестицій.

Ключові слова: агропромислове підприємство; сільськогосподарська продукція; якість продукції; екологічність; державна фінансова підтримка; кредитування; інвестиційний клімат.

Svitlana Oleksandrivna KUSHNIR

PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of Finance, Banking and Insurance,
Zaporizhzhya National University
E-mail: SvetlanaAK@ukr.net

**THE STATE AND PROSPECTS OF INVESTMENT
IN IMPROVING THE QUALITY OF AGRICULTURAL PRODUCTION**

Abstract

The article aims to investigate the current state of investing in improving the quality of agricultural products, to determine the main trends in the development of investment in the agricultural sector, to define the problems and prospects of investing in improving the quality of agricultural products. In the article the share and dynamics of capital investments in agriculture in comparison with other branches of the national economy are analyzed. The emphasis is done on the relationship between the size of capital investment and the volume of export of products. The problems and reasons of minimal investments in improving the quality of agricultural products are highlighted. The article focuses attention on the direct link of investments into agriculture with the ecologization of production processes, quality improvement. The development of agriculture in Ukraine can become the result of these processes. It is confirmed that agriculture is the most dynamic and efficient sector of the economy of Ukraine. It determines its investment attractiveness for foreign partners. The effective reform of this phenomenon can take place on the basis of intensification of investment activity and growth of investment volumes.

Keywords: *agroindustrial company; agricultural products; quality of products; ecological compatibility; state financial support; lending; investment climate.*

JEL classification: E22, E29, F14, L15, O13, Q14, Q18

Вступ

Упродовж останніх років відбувається деінтенсифікація сільськогосподарського виробництва, яка проявляється в погіршенні економічного і екологічного середовища для сільськогосподарського виробництва, зниженні його економічної ефективності, зменшенні виробництва сільськогосподарської продукції, зростанні її собівартості, дефіциту, погіршенні якості і поживної цінності. Тому інвестування в підвищення якості сільськогосподарської продукції постає сьогодні необхідністю, що стає усе більш актуальною, зважаючи на планування розширення експорту до країн Західної Європи.

Підвищення якості сільськогосподарської продукції є важливою задачею для успіху діяльності сільськогосподарських виробників в умовах ринкової економіки. Інноваційний розвиток галузі неможливий без вкладання коштів у знання, як правильно вирощувати культури, зберегти землю і досягти високих врожаїв. Однією з основних умов розвитку цієї сфери України є формування ефективних механізмів залучення та використання інвестиційних ресурсів.

Мета статті

Метою статті є з'ясування стану інвестування в підвищення якості продукції сільського господарства за сучасних кризових умов та практично відсутності

підтримки держави; виявлення основних напрямків інвестицій та ефект, до якого вони призводять в частині підвищення якості сільськогосподарської продукції.

Питанням щодо інвестування в підвищення якості сільськогосподарської продукції займалися такі дослідники, як Андрійчук В. Г., Павлова Г. Є., Письмаченко Л. М., Шульга М. В. Юрченко С. В. та інші. Та оскільки вказане питання потребує подальшого опрацювання, у статті проаналізовано українські статистичні дані, дослідження IFC (International Finance Corporation), публікації Міністерства аграрної політики та продовольства в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження

Сьогодні плани на довгостроковий період потребують послідовного підвищення якості продукції. Сучасні умови, які склалися в нашій країні, вимагають швидкої переоцінки каналів збуту, переорієнтації на нові ринки, пошуку стратегій залучення нових споживачів. Можливість виходу на європейський ринок експорту продукції сільського господарства підштовхує сільгоспвиробників знаходити шляхи дотримання вимог, які ставляться Європейським Союзом до такої продукції, її кількості, асортименту та якості.

Якість продукції — це сукупність її властивостей, що характеризують ступінь спроможності цієї продукції задовольняти потреби споживачів згідно з її цільовим призначенням. Як переконує світовий досвід, якість продукції є функцією від рівня розвитку науково-технічного прогресу і ступеня реалізації його результатів у виробництво. Що вища якість продукції, то повніше задовольняються потреби споживачів і ефективніше вирішуються соціально-економічні проблеми розвитку суспільства [1].

У вітчизняній економічній літературі й практиці господарської діяльності розрізняють різноманітні показники якості [табл. 1].

Створення якісної продукції неможливе без використання актуальних ідей, новітніх технологій, сучасного енергозберігального та ефективного обладнання, нових знань тощо. Поступове переозброєння підприємств потребує вливання коштів, в тому числі банківського кредитування, залучення вітчизняних та іноземних інвестицій, державної підтримки аграріїв – виробників.

За напрямками використання інвестиції вкладаються в сільське господарство загалом, яке є основною галуззю агропромислового виробництва, або в його окремі структури:

- у виробництво рослинницької і тваринницької продукції, її первинної переробки, підвищення її якості;
- транспортування, зберігання і реалізацію;
- забезпечення виробництва новими технологіями, селекційними досягненнями, сільськогосподарською технікою, пально-мастильними, енергетичними, матеріально-технічними і трудовими ресурсами;
- в організацію виробництва і надання маркетингових (управлінських та інформаційних) послуг та ін. [2].

Проаналізуємо частку та динаміку капітальних інвестицій в сільському господарстві у зіставленні з іншими галузями народного господарства (табл. 2).

Таблиця 1. Показники якості сільськогосподарської продукції

Показники якості	Характеристика
Біологічні показники	Характеризують придатність сільськогосподарської продукції до споживання в їжу. За допомогою біологічних показників робиться висновок про прийнятність чи неприйнятність відповідного виду продукції для споживання і забезпечення нормальної життєдіяльності організму людини
Показники технологічності	Характеризують такі властивості сільськогосподарської продукції, які є необхідними і водночас надто важливими для її ефективної промислової переробки або для виробничого використання в наступних циклах сільськогосподарського виробництва. Показники технологічності проміжної продукції справляють безпосередній вплив на продуктивність сільськогосподарського виробництва в його стадіях
Показники транспортабельності	важливі для всіх трьох типів сільськогосподарської продукції — кінцевого споживання, проміжної, сировини, оскільки характеризують ступінь її придатності до перевезення і до вантажно-розвантажувальних робіт відповідними засобами і способами
Показники надійності	важливі на всіх етапах руху продукції до споживання — особистого чи виробничого
Показники екологічності	Дають змогу судити про екологічну чистоту продукції та її придатність до споживання в їжу людьми або для годівлі тварин з точки зору нешкідливості їх впливу на стан живого організму
Показники безпеки	Представлені тими особливостями або властивостями сільськогосподарської сировини, що характеризують ступінь безпеки працівників у процесі її виробництва і виробничого використання
Економічні показники	Характеризують ступінь економічної вигоди виробництва сільськогосподарським товаровиробником продукції (товару) відповідної якості.
Естетичні показники	Мають особливе значення для кінцевої продукції, що споживається у свіжому вигляді, і для товарів широкого вжитку
Патентно-правові показники	Притаманні тим видам продукції, які захищені патентом

Таблиця 2. Аналіз капітальних інвестицій в сільське господарство в загальному об'ємі інвестицій

Сектори	Освоєно (використано) капітальних інвестицій									
	2011 р.	%	2012 р.	%	2013 р.	%	2014 р.	%	2015 р.	%
Сільське, лісове та рибне господарство	1406273	27,7	1445500	24,8	1281408	21,0	1545876	27,2	2194797	29,8
Сільське господарство, мисливство та надання пов'язаних із ними послуг	1397052	27,5	1434929	24,6	1269591	20,8	1528062	26,9	2143245	29,1
Лісове господарство та лісозаготівлі	8732	0,2	10016	0,2	11434	0,2	13994	0,2	50697	0,7
Рибне господарство	489	0,0	555	0,0	383	0,0	3820	0,1	855	0,0
Промисловість	1291064	25,4	1936373	33,2	2651256	43,4	2328804	41,0	2333565	31,7
Харчова промисловість	12254,6	0,2	13557,6	0,2	15275,3	0,3	13313,6	0,2	13548,5	0,2
Будівництво	1234790	24,3	1074733	18,5	1279521	20,9	835270	14,7	1182434	16,0
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	270884	5,3	204137	3,5	145877	2,4	181930	3,2	237531	3,2
Освіта	50855	1,0	43084	0,7	51608	0,8	41573	0,7	93529	1,3
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	43162	0,8	61134	1,0	70109	1,1	66118	1,2	98433	1,3
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	2471	0,0	3342	0,1	5595	0,1	5094	0,1	11195	0,2
Надання інших видів послуг	3623	0,1	4505	0,1	8315	0,1	11159	0,2	3944	0,1
Усього	5080976	100	5824093	100	6109514	100	5674572	100	7372954	100

Зобразимо динаміку найбільших двох галузей народного господарства в графічному вигляді (рис. 1).

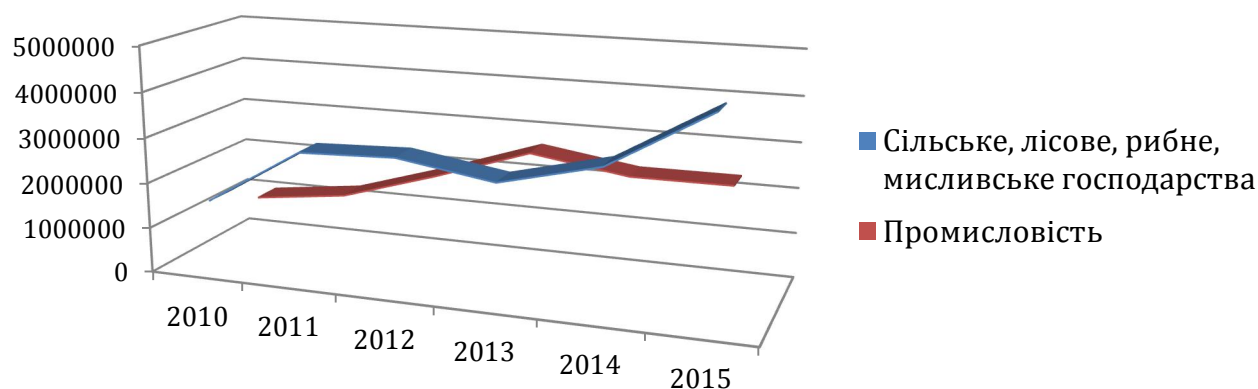

Рис. 1. Динаміка залучення інвестицій у сільське господарство в зіставленні з інвестуванням у промисловість

Зростання інвестицій у сільське господарство зумовлено інтенсивним вкладанням коштів підприємств у свій розвиток. Результати дослідження IFC свідчать, що протягом останніх п'яти років переважна більшість підприємств (88 %) намагалися вкладати кошти у свій розвиток, при цьому середній обсяг капіталовкладень становив приблизно 2 млн грн.

Найбільшим зовнішнім інвестором вітчизняного сільського господарства традиційно виступав Кіпр із 224,2 млн дол. США. Обсяг інвестицій звідти протягом останніх 2 років (2015-2016 рр.) скоротився на 40 %. Також суттєво зменшили свої частки США, які вивели 18,7 млн дол. США (-49 %) та Віргінські острови – 13,3 млн дол. США (-41 %). Попри це інтерес до України проявили: Китай, який подвоїв обсяг своїх інвестицій (+2,4 млн дол. США), Туреччина (+1,8 млн дол. США або 35 %) та Ізраїль (+1,8 млн дол. США або 235,9 %) (рис. 2).

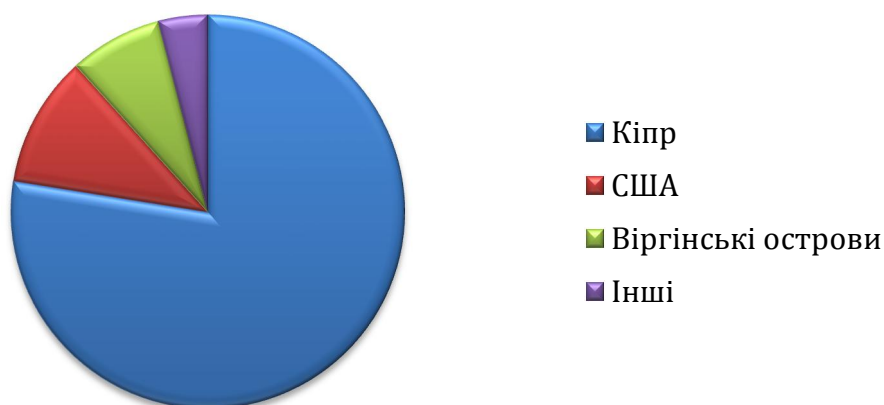

Рис. 2. Обсяг іноземних інвестицій у сільське господарство за країнами світу

Проаналізуємо динаміку інвестування у рослинництво та тваринництво України за останні п'ять років за показниками, які впливають на якість продукції.

Зіставляючи результати динаміки капіталовкладень в активи за 2011-2015 роки, бачимо, що частка вкладів у довгострокові біологічні активи рослинництва та тваринництва є незначною та найменшою серед усіх видів капіталовкладень.

Найбільші зрушення спостерігаються в інвестиціях у житлові будинки, землю та інші матеріальні та нематеріальні активи.

Таблиця 3. Капітальні інвестиції за видами активів за 2010-2015 роки (млн грн)

Вид	Роки					Зміни 2015 до 2011 рр., %
	2011	2012	2013	2014	2015	
Довгострокові біологічні активи рослинництва та тваринництва	1797,2	2889,9	1780,1	2358,4	2034,2	+13
Інвестиції у матеріальні активи	352246	346389	361848	406224	675284	+92
Житлові будівлі	623927	863354	1110643	1578646	3035187	+386,5
Нежитлові будівлі	647597	1019157	699351	620505	846396	+30,7
Інженерні споруди	956353	351666	397623	344668	433392	-54,7
Машини, обладнання та інвентар	952609	894044	999286	1092647	1833025	+92,4
Транспортні засоби	232619	221826	246681	261474	419912	+80,5
Земля	10968	4526	3390	13771	24682	+125
Інші матеріальні активи	38553	45984	74240	62299	82863	+115
Інвестиції в нематеріальні активи	24340	25447	19124	16029	56481	+132

Також розглянемо динаміку експортування продукції тваринного та рослинного походження за останні 5 років (табл. 4).

Таблиця 4. Експорт продукції сільськогосподарського виробництва у 2011-2015 роках (у тис. дол. США)

Вид продукції	Роки					Зміни 2015 до 2011 рр.,%
	2011	2012	2013	2014	2015	
Продукція рослинного походження	5531957,1	9213900,2	8875920,1	8736139,2	7971492,5	+44,1
Продукція тваринного походження	936606,1	961323,1	1084105,1	1014473,9	823434,9	-12,1

Експорт продукції 2015 року у зіставленні з 2011 роком у секторі рослинництва збільшився на 44 %, у секторі тваринництва зменшився на 12 %. Починаючи з 2012 року, в показниках експорту обох видів продукції починається помірний спад. Зіставляючи показники 2015 року з попереднім, бачимо скорочення у 0,9 раза обсягів експорту продукції рослинного походження та у 0,8 раза – тваринного походження. Графічно динаміка експорту має такий вигляд (рис. 3).

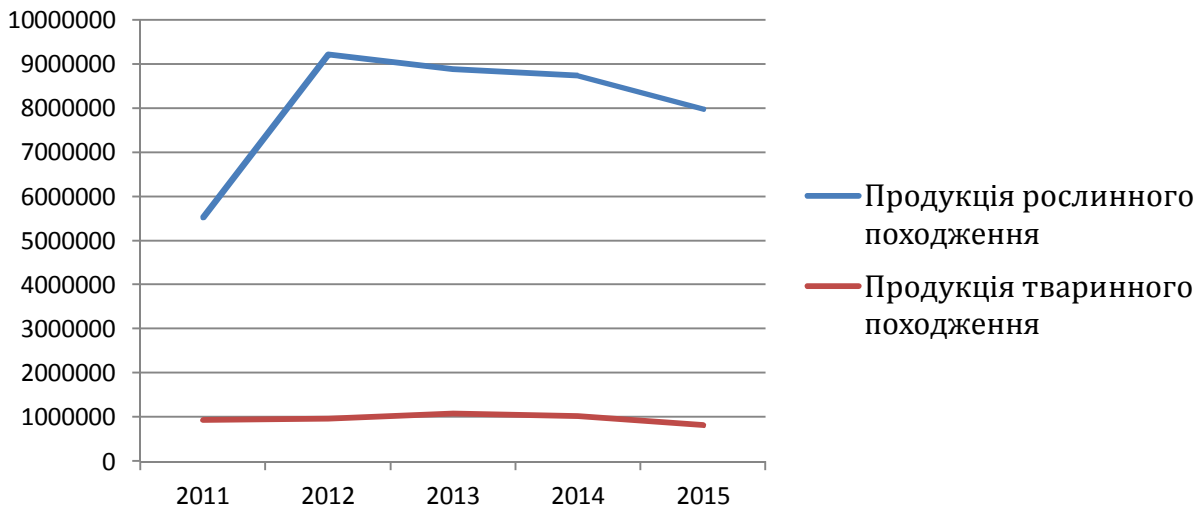

Рис. 3. Експорт продукції 2011-2015 роки (у тис. дол. США)

Взаємозв'язок між розміром капітальних інвестицій та об'ємами експорту продукції в графічному вигляді зображено на рисунку 4.

(у млн.грн.)

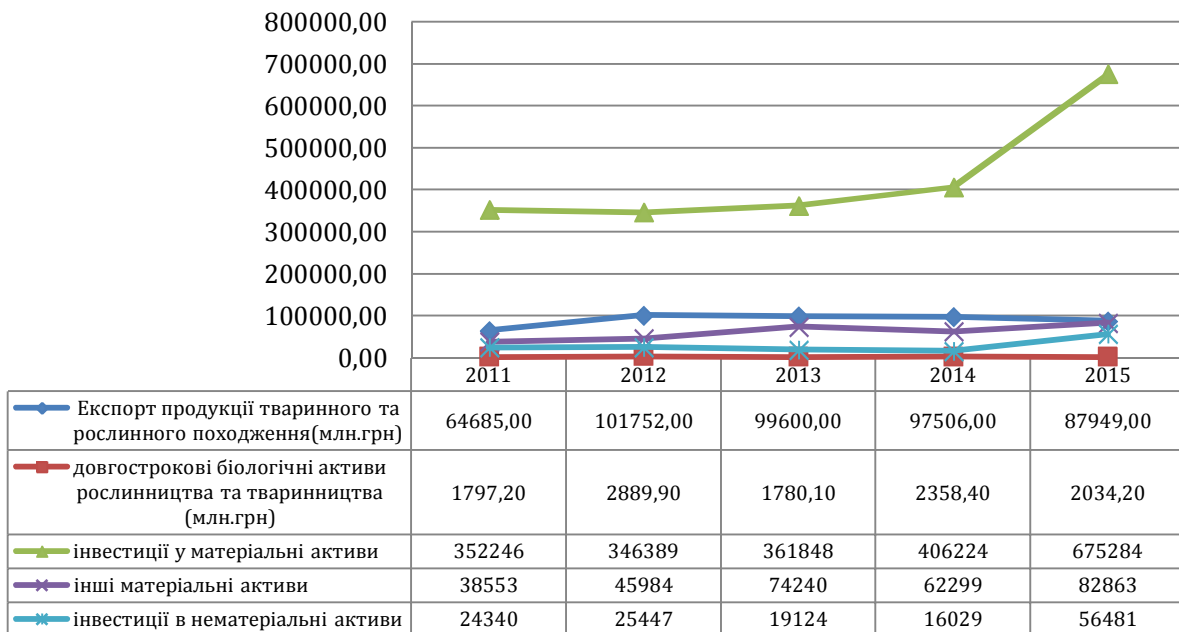

Рис. 4. Капітальні інвестиції за видами активів за 2010-2015 роки (млн грн)

За даними графіка бачимо, що зростання експорту відбулося у 2012 році, коли відповідно більше ніж у півтора рази зросли інвестиції в довгострокові біологічні активи рослинництва та тваринництва, тобто саме в те, що прямо пропорційно впливає на якість вирощуваної продукції.

Зростання експорту сільськогосподарської продукції можливе лише за покращення її якості. Підвищення якості продукції вимагає додаткових затрат не тільки інтелектуальної праці, але, як правило, й матеріально-грошових вкладень. Як

свідчить світова практика і, насамперед, досвід високорозвинутих країн Заходу, в усіх галузях народного господарства сформувалася стійка тенденція до зростання витрат на поліпшення якості продукції, що досягається, наприклад, виведенням нових сортів сільськогосподарських культур; застосуванням добрив у правильних співвідношеннях, збільшенням питомої ваги внесення органічних добрив; ширшим застосуванням біологічних методів захисту рослин; дотриманням агротехнічних заходів при обробці ґрунту і догляду за посівами; удосконаленням машин і обладнання для збирання і доробки сільськогосподарської продукції; впровадженням прогресивних способів товарної обробки і транспортування продукції (розширення безтарних перевезень сипких вантажів, контейнерних перевезень, застосування спеціального транспорту, поліпшення шляхів і внутрішньогосподарських доріг тощо); скороченням проміжних ланок у ланцюгу «поле — споживач», особливо щодо овочів та фруктів; збільшенням потужностей з первинної переробки і належного зберігання сільськогосподарської продукції; застосуванням ефективних систем матеріального стимулювання за підвищення якості продукції [5]. Та поліпшення якості неможливе без оновлення матеріально-технічної бази підприємств, що становить чи не найбільшої частину інвестиційних затрат.

Аналізуючи ситуацію сьогодення, на жаль, зазначимо, що на відміну від європейських виробників, які за основну мету сьогодні ставлять забезпечення якості виробленої сільськогосподарської продукції за рахунок екологізації виробничих процесів, українські виробники прагнуть швидкого отримання доходів, навіть ціною погіршення стану довкілля.

Іноземні інвестори охоче вкладають кошти у підприємства, які гарантують випуск безпечної продукції. Гарантії безпечності продукції, що забезпечує система НАССР, сприяють більш ймовірному виходу продукції на міжнародний ринок. Інколи цю систему називають «що, як, де?», тобто: що вироблено, як вироблено, де вироблено [4].

Підвищення рівня інноваційно-інвестиційного забезпечення ефективної діяльності сільськогосподарських підприємств сприяє підвищенню обсягів виробництва аграрної продукції та покращенню її якості, отриманню конкурентних переваг, зростанню ефективності галузі, а також підвищенню продовольчої безпеки країни.

Загалом економічний ефект від поліпшення якості продукції характеризується розміром додатково отриманого прибутку від виробництва і реалізації продукції підвищеної якості.

За даними таблиці 5 бачимо динаміку падіння сум інвестицій на 1 га сільськогосподарських угідь з 2012 року в основний капітал, а з 2013 року – в основні та оборотні засоби. Хоча у зіставленні 2015 року з 2011 роком – останні інвестиції зросли більше, ніж у півтора рази, як і показники валової продукції (на 11 %) та продуктивності праці (на 15 %). Також у 2015 році в зіставленні з 2011 роком спостерігається при збільшенні прибутку на 63,2 % зниження рентабельності більше ніж на 14 %. Вищезазначені показники свідчать про зростання витрат у сільському господарстві, тобто про неефективну діяльність.

Економічна ефективність підвищення якості продукції визначається шляхом порівняння витрат на реалізацію заходів, що забезпечують підвищення якості, та економії витрат чи додаткового доходу отриманих внаслідок:

- зменшення виробничих витрат завдяки підвищенню якості технологічного процесу;
- зменшення витрат від браку у виробництві;

- підвищення сортності і відповідно ціни продукції;
- збільшення обсягів реалізації внаслідок високої якості продукції;
- покращення споживчих характеристик продукції (наприклад збільшення терміну її експлуатації) тощо.

Таблиця 5. Динаміка ефективності інвестиційного забезпечення сільського господарства України

Показник	Рік					2015 до 2010 рр., %
	2011	2012	2013	2014	2015	
Припадає на 1 га сільськогосподарських угідь у сільськогосподарських підприємствах, грн:						
– інвестицій в основний капітал у фактичних цінах	815	924	912	895	800	-1,84
– основних та оборотних засобів	9604	13183	15106	15230	14905	+55,19
– валової продукції	5905	5472	6683	6767	6566	+11,19
Прибуток від реалізації сільськогосподарської продукції та послуг	1065	1098	699	1863	1739	+63,29
Продуктивність праці, грн\люд	165229	159679	201217	227753	190095	+15,05
Рівень рентабельності сільськогосподарської діяльності, %	26,5	20,7	12,0	26,4	22,7	-14,34

Усі ці заходи мають мати довготерміновий характер, тобто сьогоднішні вкладення мають слугувати внеском у майбутнє АПК.

Однією з основних умов розвитку агропродовольчої сфери України є формування ефективних механізмів залучення та використання інвестиційних ресурсів [2].

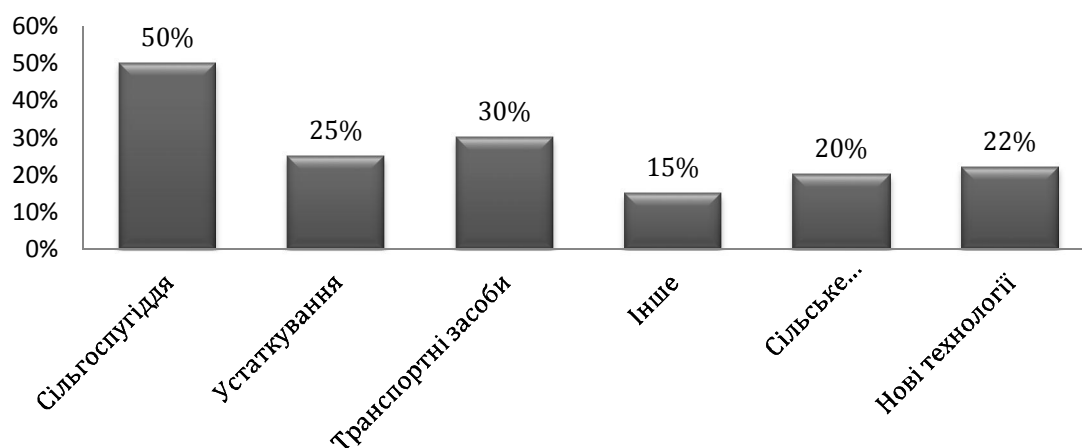

Рис. 4. Види інвестицій агропідприємств у 2015 році

Аналіз 2015 року показав, що сільгоспідприємства, як і п'ять років до цього, інвестували переважно в сільськогосподарські угіддя, устаткування та транспортні

засоби. Можна зауважити, що інтенсивніше почали вкладатися кошти в нові технології та транспортні засоби, що обумовлено потребою у розвитку в цій сфері.

Ефективне реформування аграрного сектора економіки може відбуватися на основі активізації інвестиційної діяльності та зростання обсягів інвестицій, що акумулює державний, приватний змішаний капітал, забезпечить доступ до сучасних агротехнічних технологій.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Упровадження систем управління якістю в сільськогосподарських підприємствах має безпосередній вплив і на галузь АПК, оскільки зростає конкурентоспроможність організацій, задіяних в аграрній сфері, збільшується кількість залучених інвестицій у сільськогосподарське виробництво, більш раціонально використовуються наявні ресурси та звертається увага на екологічну складову життєдіяльності підприємств.

Сьогодні одним з основних питань, безпосередньо пов'язаних з інвестиціями в сільське господарство, є екологізація виробничих процесів, підвищення якості, наслідком чого і є розвиток сільського господарства України. Через нестабільну економічну ситуацію в країні виробники схильні до максимізації свого прибутку, а не до підвищення якості своєї продукції, що і є проблемою низької інвестиційної діяльності. З цією проблемою українські виробники зіштовхнулись, намагаючись вийти на європейські ринки збуту, бо європейські стандарти якості мають суттєві відмінності від національних. Тому проблема існуватиме доти, доки в Україні не будуть прийняті стандарти якості, дотримання яких матиме обов'язковий порядок.

Активізація інвестиційного процесу залежить від стратегічного напрямку, тактики здійснення інвестицій, інвестиційного клімату та механізму інвестування в сільськогосподарському виробництві країни, регіону, конкретного підприємства.

Також сьогоднішні реалії в умовах банківської кризи, несприятливого інвестиційного клімату, відсутності підтримки держави підтверджують актуальність для кожного сільськогосподарського підприємства питання інвестування в якість продукції за рахунок внутрішніх джерел.

Тож вважаємо, що саме переосмислення державою та українськими виробниками важливості роботи над покращенням якості, екологічністю продукції і є гарантією як майбутнього здоров'я нації, так і зростання добробуту сільгоспвиробників та країни загалом.

Список літератури

1. Андрійчук, В. Г. Економіка аграрних підприємств : підруч. / В. Г. Андрійчук – [2-е вид., доповн. і переробл.]. – К. : Київ. нац. екон. ун-т., 2002. – 622 с.
2. Матеріали Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Поняття і зміст аграрних інвестиційних правовідносин: аграрне право України: (матеріали від 8.10.2014 офіційного сайту юридичної фірми «Куратор»)[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mycurator.com.ua/art4u822.html>.
4. Чабан, В. Г. Інновації як умова підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору / В. Г. Чабан // Економіка АПК. – 2006. – № 7. – С. 68-72.
5. Ярошенко, Ф. О. Птахівництво України: стан, проблеми і перспективи розвитку: монографія / Ф. О. Ярошенко. – К.: Вид-во «Аграрна наука», 2004. – 502 с.

References

1. Andrijchuk, V. G. (2002). *Ekonomika ahrarnykh pidpryyemstv* [Economy of agrarian enterprises]. Kyiv [in Ukrainian].
2. *Materialy Derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrayiny* [Materials of the State Statistics Service of Ukraine]. (2016). Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua>. [in Ukrainian].
3. *Ponyattya i zmist ahrarnykh investytsiynykh pravovidnosyn : ahrarne pravo Ukrayiny* [Concept and content of agricultural investment legal relations: agrarian law of Ukraine]. (2014). Retrieved from: <http://www.mycurator.com.ua/art4u822.html>. [in Ukrainian].
4. Chaban, V. G. (2006). Innovatsiyi yak umova pidvyshchennya konkurentospromozhnosti ahrarnoho sektoru [Innovation as a condition for increasing the competitiveness of the agrarian sector]. *Ekonomika APK – Economy of agroindustrial complex*, 7, 68-72 [in Ukrainian].
5. Yaroshenko, F. O. (2004). *Ptakhivnytstvo Ukrayiny: stan, problemy i perspektyvy rozvytku* [Poultry breeding in Ukraine: the state, problems and prospects of development]. Kyiv: Agrarnanauka [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 14.11.2016 р.